משנה · ראשונים · רמב״ם · סדר זרעים

רמב"ם על משנה שביעית

רבנו משה בן מימון [הרמב"ם]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

רמב"ם על משנה שביעית

רבנו משה בן מימון [הרמב"ם]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רמבם-על-משנה-שביעית/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
משנה א 5
משנה ב 5
משנה ג 5
משנה ד 6
משנה ה 6
משנה ו 6
משנה ז 6
משנה ח 6
פרק ב 7
משנה א 7
משנה ב 7
משנה ג 8
משנה ד 8
משנה ה 8
משנה ו 8
משנה ז 9
משנה ח 9
משנה ט 10
משנה י 10
פרק ג 10
משנה א 10
משנה ב 11
משנה ג 11
משנה ד 11
משנה ה 12
משנה ו 12
משנה ז 12
משנה ח 12
משנה ט 13
משנה י 13
פרק ד 13
משנה א 13
משנה ב 13
משנה ג 14
משנה ד 14
משנה ה 14
משנה ו 14
משנה ז 15
משנה ח 15
משנה ט 15
משנה י 15
פרק ה 16
משנה א 16
משנה ב 16
משנה ג 16
משנה ד 17
משנה ה 17
משנה ו 17
משנה ז 18
משנה ח 18
משנה ט 18
פרק ו 19
משנה א 19
משנה ב 19
משנה ג 19
משנה ד 19
משנה ה 19
משנה ו 19
פרק ז 20
משנה א 20
משנה ב 20

משנה ג 21
משנה ד 21
משנה ה 21
משנה ו 21
משנה ז 22
פרק ח 22
משנה א 22
משנה ב 23
משנה ג 23
משנה ד 23
משנה ה 23
משנה ו 24
משנה ז 24
משנה ח 24
משנה ט 25
משנה י 25
משנה יא 25
פרק ט 25
משנה א 25
משנה ב 26
משנה ג 27
משנה ד 27
משנה ה 28
משנה ו 28
משנה ז 28
משנה ח 29
משנה ט 29
פרק י 29
משנה א 29
משנה ב 30
משנה ג 30
משנה ד 31
משנה ה 31
משנה ו 32
משנה ז 32
משנה ח 33
משנה ט 33

פרק א

משנה א

זו המשנה היא המשנה הראשונה והוא שהם אמרו שאסור לחרוש בשנה ששית מה שאי אפשר לקצרו אלא בשביעית ואסור גם כן לקצור בשנה שביעית שיהנה ממנו בשנה שמינית וסמך זה הענין על מה שאמר הכתוב ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות (שמות כ"ג:י"ב) בחריש ובקציר תשבות (שם לד) ואמרו בכאן חריש וקציר אינו ר"ל על יום שבת כי הוא נכנס בכלל מה שאמר לא תעשה כל מלאכה ואינו ר"ל כמו כן על שנת השמטה שכבר נאסר זה בביאור והוא מה שנאמר לא תזרעו ולא תקצרו את ספיחיה (ויקרא כ"ה:י"א) ואמרו אם אינו ענין לשבת בראשית ולא ענין לשבתות השנים תנהו ענין לאסור שני פרקים החיצונים בחריש ובקציר ואמרו בחריש שקצירו אסור זה חריש של ערב שביעית שנכנס לשביעית בקציר שחרישו אסור זה חריש של שביעית שיוצא למוצאי שביעית ודע כי ערב שביעית היא השנה הששית ומוצאי שביעית היא השנה שמינית שהיא שנה ראשונה לשמטה השניה ואמרו בגמ' רבן גמליאל ובית דינו נמנו על שני פרקים אלו והתירום ואמרו כמו כן בתוספתא (פ"א) ר"ג ובית דינו התקינו שיהיו מותרין בעבודת הארץ עד ר"ה מפני שדעתן כדעת רבי ישמעאל שהוא מוציא מה שאמר בחריש ובקציר לענין אחר כמו שיתבאר בזה הפרק והוא אומר שעבודת הארץ ערב שביעית אינה אסורה מן התורה אבל היא הלכה בזמן שבית המקדש קיים וכשבטל ביהמ"ק בזמן ר"ג התיר עבודת הארץ עד ר"ה:

משנה ב

כבר פירשנו פעמים בכלאים(פ"ב מ"ב ומ"ט) שבית סאה נ' אמה על נ' אמה ופירשו בגמרא שמה ששערו בכאן באילנות התאנים מפני שפירותן מרובות והם טעונות: ומה שאמר ככר ר"ל הגוף המחובר מן התאנים שהן נקבצים זו על זו עד יהיו כדמות ככר לחם וכבר בארנו שמשקל מנה מאה דינרים והדינר שש מעות מן המיוחסים למטבע ארץ הנקרא איטלקי והם המעות שהקדמנו זכר משקלם בסוף פאה (מ"ה) ובאחת מהם משקל ששה עשר גרגירי שעורים:

ואורה הוא הלוקט התאנים ברוב וכבר נאמר על הגפן וארוה כל עוברי דרך (תהלים פ):

משנה ג

כבר הקדמתי לך שאילן סרק הוא שאינו עושה פרי כגון הארז ותרזה ודומיהן:

וצרכו הוא מלא האורה וסלו חוצה לו:

משנה ד

עד שיהיו משלשה ועד תשעה. ר"ל כשיהיה כשיעור בית סאה משלשה אילנות עד תשעה אסור לחרוש כל בית סאה בשבילן אלא אם כן כולן עושות פרי ויתקבץ מפירותיהן ככר של ששים מנה ושיערנו באבני משקלנו ס"ב ליטרין וז' אונקיות וב' שלישיות אונקיא בקירוב מן הליטרא שבכל ליטרא י"ו אונקיות והאונקיא י"ו דרכמונים והדרכמון ל"ו גרגירי שעורה ואם היו עושין פרי פחות מזה אסיר לחרוש אלא סביבות האילנות בלבד כמו שיתבאר אבל אם היו מעשרה אילנות ולמעלה בשיעור בית סאה אחד שיתנו פרי לרוב או מעט חורשין כל בית סאה בשבילן וזו הראיה אשר הביאו מן הפסוק שנאמר בו בחריש ובקציר חוזר על כל מה שאמר אין חורשין להם אלא בשבילן ועל כן אסור לחרוש זולת זה ואפילו בערב שביעית:

ורבי ישמעאל. כבר פירשנו דעתו:

ומה שאמר רשות. ר"ל שאינו מוכרח לעשותו וכשירצה יעשהו וכשירצה יניחהו וכדומה לזה ישבות בשבת אבל קציר העומר שהוא מצוה להניף ממחרת השבת הוא דוחה את השבת וזה אמת ויתבאר במקומו במסכת מנחות:

משנה ה

לפי שהם של שלשה אנשים היינו חושבים שלא יצטרפו וכל אחד מהם יחרוש סביבות אילנו כמלא אורה וסלו חוצה לו ובא ללמדנו שיצטרפו ובלבד שיהיו מרוחקות כפי השיעור שאמר ר"ג ודברי ר"ג אמת וכן הלכה:

משנה ו

נטיעות. הם האילנות בתחלת נטיעתן ועוד יפרש שיעורם אחר כן ואמר עשר נטיעות הלכה למשה מסיני ושורה היא שיהיו בשורה אחת על קו אחת ומוקפות עטרה להיות כקשת מעגולה או דומה לקשת וזו היא צורתה:

משנה ז

דברי ר"ש בן גמליאל הם בענין דלעת יונית בלבד מפני שהיא גדולה והיא כמו אילן והלכה כרבן שמעון בן גמליאל:

משנה ח

עד שיחולו. פעל נגזר ממלת חול ור"ל שיקראו נטיעות כל השלש שנים שהם ערלים בלבד וזה אם יפדה נטע רבעי שבהם ואם לא יפדנו עד תום השנה הרביעית שהיא קדש וכן אמרו מאי עד שיחולו עד שיפדו או עד שיעשו חולין מאליהם ר"ל בשנה החמישית:

ור' עקיבא אומר נטיעה כשמה. ר"ל שנלך בה אחרי מנהג הלשון וכל מה שיקראו בני אדם נטיעה היא נטיעה הנאמר עלי' עשר נטיעות לתוך בית סאה:
אילן שנגמם והוציא חליפין. פירוש האילן כשיכרת ועוד יחליף א"ר שמעון שאם כרתו אותו עד שלא נשתייר ממנו על פני הארץ אלא פחות טפח יהיה הצומח בו כנטיעות ואם הוא יותר מטפח יהיה הצומח בו כאילן וכבר נתבאר לך בלא ספק ההפרש בין הנטיעה והאילן שהאילנות ג' לבית סאה והנטיעות עשר לבית סאה ואז יקרא שדה אילן והלכה כרבי עקיבא וכר"ש מפני שיש בתוספתא (פ"א) דברים מסכימין עם דבריהם:

פרק ב

משנה א

עד שתכלה הליחה. ר"ל עד שתיבש הארץ (א) ותכלה לחות גשמי זמן החום:
ומקשאות. מקום זריעת הקישואים:
ומדלעות. מקום זריעת הדלועין. ומה שאמר נתת תורת כל אחד ואחד בידו שזה חורש ואומר עדיין לא כלתה הלחה מאדמתי וזה אומר כלתה:
ושדה הלבן. ארץ לבנה ענינו ידוע לזריעת תבואה וקטניות וזו הארץ מפני שצריכין לזרוע בה אחרי החרישה צריך להיות בה לחה מצויה ומפני זה אין חורשין אותה אלא בעוד שיש בארץ לחות ושדה האילן יהפכו אותו כדי שירד המטר בעמקו ובשביל זה אין צריך להיות בארץ לחות שלא יהא מותר לו לחרוש אותה אפילו משתכלה הלחות וכל זה על משנה ראשונה כמו שבארנו והלכה כמו שתקן רבן גמליאל:

משנה ב

מזבלין. נותנין הדומן בגנות כדי ללחלח הארץ:
מעדרין. חופרין בעיקרי האילנות:
בית השלחין. היא הארץ הצמאה תרגום עיף (בראשית כ"ה) משלהי:
מיבלין. נגזר ממלת יבלת ר"ל לכרות יבלות האילנות הנעשים בהם:
מפרקין. מסירין העלין מן האילן:
מאבקין. יפזרו עליהם האבק מפני שיש אילנות שיועיל להם:
מעשנין. עושין עשן תחתיהם להרוג התולעים אוכלי הפרי והדבקים בו ודברי רבי שמעון חוזר על מה שאמר מפרקין עד ר"ה אמר אפי' בתוך השמטה מותר הוא ואמרו בגמ' מיבלין מעבירין יבלת מפרקין בעלין ואין הלכה כר"ש:

משנה ג

מסקלין. מסירין האבנים:

מקרסמין. לכרות השבולת ביד ולהניח התבן והוא כמו מכרסמין וכבר פירשנוהו (פאה פ"ב מ"ז):

מזרדין. לכרות הענפים המתפשטים מן האילן וזרדין שם הענפים הכרותים בעת הזמיר:

ומפסלין. לכרות מה שיבש מן הענפים שהוא נפסד גזור מן פסולת:

ור' יהושע אומר. שאינו עושה שלא יזמור אותו עד ראש השנה אבל הוא עושה עד זמן שדרך בני אדם לעשות בכל השנים שלא יזמור אחריו:

ור' שמעון אומר שהוא אסור אלא עד עצרת בלבד שהוא מותר בעבודת האילן כמו שהיתה משנה ראשונה והלכה כתנא קמא:

משנה ד

זוהמא. שם לריח רע ופי' שמנהג עובדי האדמה לסוך הנטועים בשמן שיש לו ריח רע כדי שיריחו אותם התולעים אוכלי האילנות וירחקו מהם:

וכורכין. הוא שיקבץ הענפים והפארות ויקשרם כדי שיעלו למעלה במישור ולא ינטו על הארץ:

וקוטמין. הוא לכרות קצתם כשיצטרך לזה:

ועושין להם בתים. עושין להם צללים להסך מן הגשם והשמש שלא יזיקום:

ומשקין אותן. שופכין מים על ראש האילן וירד על גוף האילן כולו וישקהו:

ואמר ר' אליעזר בר' צדוק. שבשנה שביעית עצמה מותר זה:

ונוף. הוא ראש האילן ר"ל הענפים והעלין:

והעיקר. הוא השרש ואין הלכה כר' אליעזר בר' צדוק:

משנה ה

סכין. מושחין בשמן למהר בישולן:

ומנקבין עושין בתאנים נקבים וכן מנהג התאנים בקצת מקומות אצלנו שאינן מתבשלין עד ימשחו בשמן עץ דק ונוקבין בו מקצת כל תאנה מהם והלכה כרבי יהודה ולא כר' שמעון:

משנה ו

נוטעין. ידוע:

מבריכין. להשכיב האילן בארץ על ארכו ולהחזיר העפר עליו ויצמחו בו אילנות רבות. ומרכיבין פירוש לנטוע בגוף האילן והתנאים כולן מסכימין שצריך שתעלה לו שנה קודם שנת השמטה ואז יהיה מותר הנטיעה ההיא ערב שביעית והם חולקין בדבר

זה שדעת תנא קמא יום אחד בשנה חשוב שנה ודעת ר' יהודה ורבי יוסי ור' שמעון שלשים יום בשנה חשוב שנה וכולן מסכימין שהוא צריך שתעלה לו שנה אחר זמן קליטה ופירוש קליטה לקיחה וחטיפה והיא מליצה לחבור האילן בארץ ולהסתבכות חוטי השרש בארץ והם כמו כן חולקין בקליטה שתנא קמא אומר לשלשים יום קולטת ר' יהודה אומר לשלשה ימים ור' יוסי ור' שמעון אומרים לשתי שבתות וא"כ נתחייב ממה שיסדנו שדעת ר' יוסי ור"ש שצריך לנטוע קודם ראש השנה במ"ד יום שתי שבתות לקליטה ול' יום לאחר קליטה כדי שתעלה לו שנה ולדעת רבי יהודה צריך לנטוע קודם ראש השנה בל"ג ימים ג' לקליטה ול' יום כדי שתעלה לו שנה אחר קליטה ולדעת תנא קמא צריך לנטוע ל' יום קודם ראש השנה בלבד א"כ מסתברא שהוא צריך ל"א יום ל' לקליטה ויום אחד אחר קליטה כדי שתעלה לו שנה כמו שבארנו מדעתו שהוא אומר יום אחד בשנה חשוב שנה אבל הוא סובר יום שלשים עולה לכאן ולכאן ר"ל שהוא נמנה מימי הקליטה ונמנה עם מה שאחריו ותעלה בו שנה והלכה כר' יוסי:

משנה ז

אורז. ידוע וכבר פירשנוהו:

ודוחן. בערבי דכו"ן ובלע"ז מי"ל:

ופרגין. בערבי שבאיש:

ושומשמין. סומסם ואלו ארבע מינין בלבד הוא הכוונה בהם שתשריש קודם שביעית אבל התבואה עד שתביא שליש כמו שנבארהו בעתיד והירק הולכין בו אחר זמן לקיטתו וכן אמרו ירק אחר לקיטתו למעשר ושאמר ראש השנה אין הכוונה על ראש השנה של שנה (בשנה) שביעית אבל הוא רוצה כשתשריש קודם ראש השנה יהיה דינם למעשרות דין שנה שעברה אם כן נתחייב בשנה שעברה במעשר עני יוציאו בזאת כמו כן מעשר עני ואם נתחייב בה מעשר שני יוציא מעשר שני והשנים שמוציאים בהן מעשר עני במקום מעשר שני היא הג' משנות השמטה והששית כמ"ש במה שהקדמנו (בדמאי פ"ד מ"ג) ועוד נשנה אותו ונוסיף לבארו אם נזדמן להיות שנה זו שנה שביעית יהיו אלו כמו פירות ששית ומותרין בשביעית ואם לא השרישו קודם ראש השנה דינם במעשרות כדין שנה הבאה ואם נזדמן שתהיה שנה הבאה שביעית יהיו אסורין בשביעית ומותר לכנוס אותם לקיום אבל דינן כדין פירות שביעית:

משנה ח

זרעו לזרע. פירוש שזרעו לזרע לקחת ממנו זרע ולא לאכילה:

האפונין הגמלונין. הם הגסים וכבר פירשנוהו:

משתרמלו. פי' משיכנסו בצקלונן ותורמל בלשונם הוא כלי עור יעשוה הרועים והולכי דרך לתת בו צידם וצרכיהם ותולין אותו על צוארן והוא מדמה אליו המכסה אשר על האפונים מפני שהיה תבנית הכלי ההוא בזמנם כתבנית קליפת האפונים ואין הלכה כר' שמעון שזורי:

משנה ט

ענין הבצלים. כשימצאם לחות אחר שיעקרו אותם מן הארץ יצמחו ויוציאו פרחים מבפנים ויש ממנו מין שאין דרכו כך והוא נקרא בצלים סריסים המשילו אותם לסריס שאינו מוליד ולא יזרעו המין הזה אלא במקום משקה ומפני זה אמר בהפכו ושל בעל: ופירוש שתי עונות שתי שעות ימנע מהם שתי השקיות מפני שישקו אותם לימים ידועים אבל מונעים מהם המים כשיהיו נגמרים וירצו לעקור אותם מן הארץ וענין שאמר לשעבר ולהבא ובשביעית מבואר היטב מן הדברים אשר הקדמנו (מ"ז) בענין האורז והדוחן והל' כחכמים:

משנה י

הקשו. יבשו:

ואם לאו אסור לקיימן בשביעית. מפני שהפירות שביעית אסור לגנוז אותם ולהניחם לזריעה כמו שיתבאר והתמרות הם הציצים והנצנים:

מרביצים בעפר הלבן. מזין רסיסי מים על העפר הלבן ונקרא עפר לבן המקום שיש בו אילנות מרוחקות עד יהיו עשרה מהם ביותר מבית סאה וכשיהיו קרובות זו מזו הכל מסכימין שמותר להרביצם שאינה עבודה:

וממרסין. ידוע. ועוד יתבאר שפירות שביעית והתבואה אסור ללקטם ולקצרם כדרך שעושין בשאר השנים וכבר בארנו בכלאים שמלת כסוח כריתת הנטישות היוצאות תרגום תזמור (ויקרא כה) תכסח אר"ש זה שהתרנו לו למרס האורז בשביעית ואע"פ שיעשה כן בשאר השנים אל יעלה בלבך שהתירו לו כל הענינים באורז בלא שינוי ושמותר לו כמו כן לנכשו אבל הוא אסור בשביעית כמו שאר צמח והזרע שאסור לנכשו ואין הלכה כר' אליעזר בן יעקב והלכה כר' שמעון שאוסר נכוש האורז:

פרק ג

משנה א

בידוע שעבודת הארץ בשנה שביעית אסור ולזבל השדות נחש במכלל עבודת הארץ ומפני זה אין מותר בשנה שביעית להוציא זבל לעשות ממנו אשפה חוץ למדינה עד זמן

ידוע מהשנה ור"מ אומר שהזמן ההוא הוא כשיסתלקו עובדי הארץ מעבודתם בשנה שביעית שקודם זה יחשוב כל הרואה אותו נושא הזבל שהוא מוליכו לעבודת האדמה ושהוא מעובדי עבודה: ואמר ר' יהודה שאסור לו להוציא זבל ולעשות אשפות ממנו בשנה שביעית עד שיבש המתוק והוא הנקרא בערבי חנט"ל ובלע"ז קולק"ו ינטיד"א שבזמן ההוא אין מזבלין הארץ לעבודה: ואמר רבי יוסי משעה שיקשר המתוק ונקרא מתוק מפני שהוא מר כמו שיקראו לעור סגיא נהור והלכה כר' יוסי:

משנה ב

המשפלות. הוא הכלי שנושאין בו הזבל ולתך חצי כור וכבר זכרנו פעמים רבות שהכור ל' סאה ובארנו שיעור הסאה בסוף פאה (מ"ז) ופירשנו כמו כן פעמים רבות שבית סאה חמשים על חמשים אמה: פירוש מוסיפין על המשפלות הוא שישימו באשפה יותר מעשר משפלות ואין מוסיפין על האשפתות הוא שלא יתן בשיעור בית סאה יותר משלש ור' שמעון מתיר להיות בבית סאה יותר משלש אשפתות ואין הלכה כר' שמעון:

משנה ג

עד שיעמיק שלשה. ר"ל כשיהיה יותר משלש אשפתות לבית סאה אינו מותר לו עד שיעמיק מקום האשפה או יגביה כדי שיראה שאין מחשבתו וכוונתו לתיקון הארץ ועבודתה אלא לאסוף הזבל:

היה לו דבר מועט. ר"ל כשיהיה לו בתוך שדהו בשביעית זבל מועט מותר לו להוסיף עליו מעט מעט עד שיעשה אשפה בזמן שיהא מותר להוציא הזבלין לאשפות ור' אלעזר בן עזריה אינו מתיר זה שמא יאמר הרואה אותן לעבודת הארץ נתכוין ר' אלעזר בן עזריה יחייבהו להוציא עשר משפלות כאחת עד שיודע לכל שהוא עושה אשפה ואין הלכה כר' מאיר ולא כר' אלעזר בן עזריה והלכה כחכמים:

משנה ד

המדייר את שדהו. שיתן בהדיר עד שתזדבל שדהו. וסהר הוא גדרות צאן ששם יאספו הצאן ואמר כשירצה לזבל שדהו בשנה שביעית יעשה הגדרה שיעורה כבית סאתים ויכניס בה הצאן כדי שיזבלו וכשירבה הזבל יסיר השלש קירות ויעזוב הרביעי ויחזיר השלש קירות מאחורי המקום ההוא אל הצד האחר ויהיה כמו כן סהר מבית סאתים מצד אחר נמצא מדייר בית ד' סאין ויהיה קיר אחד מארבע קירות של סהר משותף בין הסהר הראשון שיש בשיעורו בית סאתים ובין הסהר השני העשוי מצד השני והיא רוח אמצעית שזכר:

ורבן שמעון בן גמליאל אומר כשיעשה סהר מבית סאתים כמו שהותר לו לעשות סהר שני מן הצד האחד כן מותר לו לעשות סהר מכל צד מצדי הסהר הראשון ויהיה בית שמונה סאין חוץ מהסהר הראשון. ותנא קמא אומר כשתהיה השדה כולה בית ד' סאין אסור לו לעשות בהם סהר של בית סאתים וסהר אחר בצדו שימלא השדה כולה דומן ונראה שנזדבלה בשביעית ויספיק לו להוציא הדומן מן הסהר ולעשות ממנו אשפה כפי מה שהתנה בעשיית האשפתות במנינם ושיעורם ואין הלכה כרשב"ג:

משנה ה

מחצב. מקום בתוך שדהו יחצב ממנו האבנים מפני שהוא יפה לארץ כשמסיר ממנו הסלע: ג' מורביות. שלשה גלים מן האבנים גבוהים על הארץ וכשיתחיל לחצוב מהם קודם שביעית ופסל מהם שבעה ועשרים אבן מותר לו לפסול מהם בשביעית וכל זה אם לא נתכוין לתקן שדהו אבל אם נתכוין אסור:

משנה ו

כשיהיה בגובה הגדר פחות מעשרה טפחים אסור לו להרוס אותו מעיקרו אבל נוטל ממנו האבנים ומניח ממנו פחות מטפח על פני הארץ וזה כדי שלא יתקן השדה ונוטל האבנים מעל פני שדהו וזו ההלכה כולה מבוארת:

משנה ז

כבר נתבאר בגמ' בירושל' שר"ל באמרו זעזעתן המחרישה שיהיו האבני' ראויין שתזעזע אותן המחרישה אע"פ שלא נזדעזעה:

גרגר של צרורות. גל מאבנים קטנים וכל זה מבואר על העיקר שיסדנו שאסור לו תיקון שדהו:

משנה ח

מדרגות. ידוע וגאיות ידוע וכשיבנה מדרגה על הגאיות ההם ויישר אותם לתקנן לא יסמוך בעפר ר"ל לא יחזיר העפר לגאיות ההם כדי שישוה פניהם:

וחייץ הוא מחיצה ר"ל להבדיל אותו הגיא מכל השדה והאבנים שיהיו קרובים ע"פ הגאיות כדי שיוכל להושיט ידו ולקחתם מותר לו לקחתם ומה שלא אפשר לקחתם עד שירד בגיא אינו מותר לו לקחת' מפני שכשנרא' אותו יורד או ישלשל עצמו לקחת אותם אמר שהוא לתקן שדהו נתכוין:

משנה ט

כבר נאמר באשר הקדמנו בד"א מתוך שלו אבל מתוך של חברו מה שהוא רוצה יטול והוא אמר עתה שקבלן והוא שוכר הארץ לעבוד אותה דינה כדין מביא מתוך של חברו שהוא מביא מכל מקום ואי זה שיעור שיזדמן לו מהאבנים והלכה כר' יוסי:

משנה י

מתקנו. מיישר אותו ומתקנו רבי עקיבא אוסר ליישר ולתקן רשות הרבים ולא לקלקל שכשיישר אותו ויסיר האבנים יצטרך להשליכם אל מקו' אחר ונמצא מקלקל אלא אם יהיה לוקט מהם האבנים ויסיר המקולקל וישליך מה שהסיר ויטילהו בים או באשפתות וכן הוא מבואר בגמרא והלכה כרבי עקיבא:

פרק ד

משנה א

הגס. הם הבולטים ששיעורן גדול וכבר פירשנוהו כמה פעמים ותיקון משנה זו כך בראשונה היו אומרים מלקט אדם עצים ואבנים ועשבים מתוך שלו הגס כדרך שהוא מלקט מתוך של חבירו בין דקין בין גסין כמו שכבר נתבאר לך שמתוך של חבירו אין עליו קפידא בכך וכאשר רבו עוברי עבירה והיו מנקין שדותיהן ואומרים שהגס בלבד מהעשבים והאבנים הם לוקטים אסרו שילקט אדם מתוך שדהו שום דבר לא גס ולא דק אבל לוקט הוא מתוך של חבירו:

וענין **שלא בטובה** בלא הסכמה בין שניהם כגון שיאמר לחבירו תלקט אתה משדי ואני אלקט משדך או אעשה לך ענין פלוני או אגמלך עליו וכל ההולך על ענין זה וזה פירוש בטובה ויש לך לשמרו בלבבך ואל אצטרך לשנות פירושו:

וא"צ לומר שיקצץ להם מזונות. כגון שיאמר לו לקוט משדי ואתן לך מזונך:

משנה ב

נתקוצה. פעל נגזר מקוצים ענינו להסיר הקוצים ממנה:

נטייבה. ר"ל חרשו אותה היטב והפכו אותה היטב:

נדיירה. נעבדה בזבלים והוא נגזר מן דיר ודיר שם מקום יקבצו שם הצאן והבקר וילינו שם בשובם מן המרעה וכבר בארנו פי' בטובה שהוא גמילות או שבח וכאילו עושה לו שאילתו ואין הלכה כרבי יהודה:

משנה ג

נירין. הארץ המהופכת בחרישה אין שוכרים אותה מישראל כדי שיזרענה במוצאי שביעית להיות קנס להם מפני שעבדוה והפכוה בשביעית:

ושאמר מחזיקין ידי עכו"ם בדבור לא במעשה כגון שיראה אותם עובדין בשביעית ויאמר להם ה' עמכם או כדומה לזה:

ושאמר שואלים בשלומן פירוש אפי' בימי חגיהם:

משנה ד

כבר פירשנו שמדל הוא המקצץ והכורת כדי שיהא מקל רוב הנטיעות ושאמר בכאן המדל בזיתים הוא שיכרתם להיות עצים לאש:

וב"ש אומרים אפילו כשיעקור שרש א' או שנים אסור לו לעקור שרשיו מן הארץ שלא יתקן את הארץ וזהו ענין שאמר יגום כלומר יכרות על פני הארץ ויניח השרשים בארץ:

וב"ה מתירין לעקור השרשים ואם עקר שלשה אילנות בשורה אחת אסור לו לעקור שרשיהם מפני שהוא מקום גדול ומתוקן לזרוע בו ויהיה כאילו עוקר אילנות להחזירם לשדה לבן וכל זה עבודת הארץ:

משנה ה

המבקיע בזית. המבדיל עצי הזיתים לקחת מהם עצים לא יכסם בעפר מפני שהיא עבודה:

ובתולת שקמה הוא הצמח הראשון שיצא בה קודם שיכרתו אותה והשקמה מין מן התאנים כורתין האילן במקום ידוע ממנו כדי שיתחזק כחו ויתן פריו בעתו לרוב כמו הזמיר לכרמים א"ר יהודה אסור לכרות ממקום ידוע ומותר לכרות על פני הארץ או למעלה מעשרה מפני שדרכה להקצץ תוך עשרה והלכה כרבי יהודה:

משנה ו

המזנב. לכרות קצת מן הענפים:

ירחיק טפח. ר"ל להרחיק מן הגפן טפח או משרש הקנה והקרדום ידוע ומגל הוא חרמש ומגירה הוא משור והענין שאין צריך שנוי בכרתו וזה כשלא נתכוין לזמור:

אילן שנפשח. נבקע תרגום וישסף ((ש"א ו) ופשח:

פירוש לא שיעלה לא שיתחבר ויהיה נדבק ונקשר אלא כדי שלא יוסיף להבקע והלכה כר"ע:

משנה ז

אומר הכתוב בענין שנה שביעית מן השדה תאכלו את תבואתה (ויקרא כ"ה:י"ב) ואמרו אינה נאכלת עד שתהיה תבואה ואסור לאכלה עד שתהיה ראויה לאכילה ואמר שיאכלו תבואתה כמו שמנהג בני אדם לאכול פירותיהם ומנהגם כמו כן לאכול הפרי שלא בישל כל צרכו ועודנו קשה מעט על דרך שיזדמן להם ובשביל זה אמר יאכל הפגים משיזריחו ופי' משיזריחו יבהיקו וישוב גופם חלק וכן דרך התאנים הפגים כשיתחיל להיכנס המים בתוכם: ופי' ביחלו בשלו ואני חושב כי כוונתו בזה בשביל פגי תאנים ושאמר וכן כיוצא בהם ר"ל ששאר כל מה שיצמח באילנות שהזריחו פניהם וזו היא סברא כשיתבשלו מעט יאכל מהם עראי וכשיגיעו לתכלית בשולם כונס אותם לתוך ביתו ושאר שני שבוע חייבין במעשרות ר"ל כשיזריחו הפגים אז יהיו באין לעונת המעשרות:

משנה ח

בוסר הוא ידוע והוא הענב שלא נתבשל:

הבאיש. הוא שהיו הגרעינים שבתוך הגרגרים נראין מבחוץ לרוב צחות הגרגיר כשיכנסו תוכו מים והביא על זה הענין שם באשה מפני שהוא קרוב להתעפש ולהשחת כשיניחוה:

משנה ט

משיכניסו רביעית לסאה. משעה שיהיה כשיעור סאה מן הזיתים רביעית שמן פוצע שובר אותם כמו שיעשו בזיתים המאכל וזה שאמר הכניסו שליש רוצה לומר שליש לוג בלבד כשתהיה סאה מאותן הזיתים עושין ג' לוגים שמן כשיהיו נגמרין ויהי' העיקר כשיוציאו מן השמן תשיעית ממה שיוציאו כשיהי' נגמר בישולו מותר לו לכתוש אותו ולדרוך אותו חוץ למדינה ולהכניס השמן לביתו ויאכל:

וכן כיוצא בהם. הפי' שיוציא מהן שמן וכבר ביארנו שיעור לוג וסאה ורביעית בסוף פאה ועונת המעשרות יתבאר אחר זה במס' מעשרות:

משנה י

אסור לקצוץ אילנות בשנה שביעית כשיתחילו לשאת פרי ולהוציא פרח מפני שהוא גוזל בני אדם שהקב"ה נתן פירותיהם לכל בני אדם:

משיוציאו. פירוש משיתחילו בו העלין הירוקים:

משישלשלו. הוא משעה שהענפים נמשכים וגדלים:

משיגריעו. משיעשו להם הגרעינין:

משיניצו. משעה שיראו בהם הנצנים כיון שבא לעונת המעשרות מותר לקוצצו מפני שהוא כשר לאכילה כמו שבארנו ויקח פריו ויאכלנו ומותר לו לקצץ האילן ובלבד שיהיו דמיו יקרים לעצים ואז יהיה מותר לכרות אותו אבל אם לא יהיה לעציו מחיר גדול עד שיאמרו יותר יש לו תועלת בכריתתו מלהניחו אסור לכרות אותו מפני שהוא נושא פרי שהאילנות העושים פרי אסור מן התורה לכרות אותו בשום זמן מהזמנים אלא על זה הדרך שאמרנו והוא מ"ש הכתוב (דברים כ':י"ט) לא תכרות את עצה ולזה הענין נתכוין באמרו כמה יהא בזית ולא יקוצצו רוצה לומר שאסור לכרתו בשנה משאר השנים מפני שהוא עושה פרי:

ורובע. הוא רובע קב ר"ל מן הנצנים מכל שאר האילנות מלבד הזיתים משעה שיצץ ציץ כשיעור קב אסור לכרתו אלא ליוקר דמי עציו כמו שאמרנו וכבר פירשנו שיעור הקב בסוף פאה ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל:

פרק ה

משנה א

מה שאמר שביעית שלהן שניה ר"ל שאפשר להיות דינם דין פירות שביעית בשנה שניה מן השבוע וזה כשיזדמן להם שיתחילו להנץ בשנה שביעית והם עושות פרי לשלש שנים ונגמר פרים בשנה שניה מן השבוע שהיא שלישית לתחלת שנת השמטה שהתחילו להנץ בו ומפני זה מותרים לאכול בקדושת שביעית אחר שהנצו בשמטה וכבר פירשנו שבנות שוח ממיני התאנים הלבנים. וכן הפרסיות ואין הלכה כרבי יהודה:

משנה ב

לוף. ממיני הבצלים וכן אמרו לוף הוא הבצלים ואומר אם רוצה לטמון אותם בארץ כמו שיטמין החטה והשעורים וזולתם אינו מותר לו להטמין שיעור מועט מפני שדומה לזרע וכאילו הוא זורעו ואינו נראה שהוא טומנו אבל מותר לו לטומנו כשיעשה חפירה בארץ שיעורה מכיל סאתים והם י"ב קבים ויהיה גבוה ג' טפחים וטפח עפר על הבצלים זה דברי ר' מאיר וחכמים מתירים להטמין ארבעה קבים והוא שיהיה בגובה המקום טפח בלבד:

ומה שאמר שיטמין במקום דריסת רגלי האדם כדי שלא יצמחו ואין הלכה כר' מאיר:

משנה ג

פירוש זאת ההלכה צריכה לעקרים אחד מהן הוא שפירות שביעית נאכלין עד זמן קצוב ועוד יתבאר זה ואחר הזמן ההוא אסור לאכול מה שנשתייר מהם אלא לעניים לדעת ר"י

ורבי יוסי אומר שאחר הביעור אינו מותר לאכלם לא לעניים ולא לעשירים ור"א דעתו כדעת ר' יהודה אבל ר' יהושע דעתו כדעת ר' יוסי ועוד שזה הלוף שדברו עליו בכאן הוא שיזרעו קודם שנה שביעית ויגדל ממנו תחת הארץ הפרי אשר יאכל קודם שנה שביעית וכשנכנסת עליו שנה שביעית יהיו עלי הלוף נראין על הארץ ובשביל זה א"ר אליעזר שאם לקטו העניים את עליו בשביעית ואחר כן תלשוהו לאחר שביעית אין חייב כלום ואם לא לקטו עליו יעשה חשבון וענין החשבון כמו שאמרו והוא כשיעקור אחר השמטה לב' שנים יתן לעניים השליש ואם יעקור אחר שלש שנים יתן לעניים הרביע ועל זה הדרך יתן לעניים חלק שנה שביעית מכלל השנים שיעמוד תחת הארץ וזה על העיקר אשר יסדנו ובארנו שדעתו להתיר לעניי' ולאכול פירות שביעית אחר הביעור ורבי יהושע אומר אין לעניים עמו חשבון שדעתו כמו שאמרני שאינו מתיר לאכול פירות שביעית אחר הביעור לאחר והלכה כר"י:

משנה ד

לוף של ערב שביעית. זה הדבר כשישלם הלוף קודם שביעית ולא נשאר בו אלא לחפור עליו ולעקור הבצלים:

הקיצונים. מיוחדות לזמן הקיץ וזה מפני שיבשו מאד:

פואה של עידית. הוא עץ אדום צובעים בו צבע אדום רוי"א בלע"ז ופי' של עידית הפואה הטובה:

במארופות של עץ. כלים עשויין מעץ לחפור בהם כדי שישנה ולא יחשב הרואה אותה שהוא חופר הארץ ועובד אותה:

פואה של צלעות. שיש לה צלעות והיא בעומק הארץ ואי אפשר לעקור אותם בכלי עץ אלא בברזל:

משנה ה

פירוש כל זה מבואר והלכה כחכמים:

משנה ו

אמר הכתוב ולפני עור לא תתן מכשול (ויקרא י"ט:י"ד) ר"ל מי שסגרה עיניו התאוה ויצר הרע אל תעזור אותו להוסיף בעורונו ותוסיף להרחיקו מן היושר ומפני זה אסור לעזור עוברי עבירה ולא יתקנו להם כלים אבל ראוי לקלקל להם:

ומחרישה. היא האת.

והמזרה. הוא שיזרו בו התבואה.

והדקר. הוא כלי ברזל לחפור הארץ:

מגל יד. חרמש קטן שיקטף כמלא היד ומפני זה נקרא מגל יד ומגל קציר ידוע: ושאמר כל שמלאכתו מיוחדת לעבירה. הם הדברים שאסור להתעסק בהם במלאכות שנעשו להם אלו הכלים בשנה שביעית כגון החרישה והקצירה שכל הכלים העשוין למלאכתם אסור למכרם בשביעית וזה אינו אסור אלא למי שהוא חשוד על השביעית אבל מי שאינו חשוד מותר למכור לו כל מה שיבקש לפי שהוא רוצה להצניעו ולהכינו למוצאי שביעית:

משנה ז

תיקון דברי זאת המשנה מוכר לנכרים בארץ יתר מיכן ולישראל בחוצה לארץ ולא נהיה חוששין שמא ימכור הנכרי לישראל או יקנה ישראל חוצה לארץ וילך לארץ ישראל שהעיקר בידינו אחזוקי באיסורא לא מחזקינן:

משנה ח

משאיל לו סאתו. המדה הנקראת סאה וכן פורט לו מעות כגון שיקח ממנו דינר ויתן לו מעות:

וכולם בפירוש אסורין. כגון שאמר לו מכור לי זו הפרה אחרוש בה או אזרע בה זרע פלוני ותן לי הסאה אמוד בה הזרע אשר דשתי ותן לי מעות בזהוב זה אתן ממנו שכירות הפועלים שנתעסקו לי בעבודת הארץ אסור לו לעזרו בדבר מכל הדברים אשר זכרנו:

משנה ט

נפה. היא אשר יניפו בה הקמח להוציא ממנה הסובין והיא כמו כברה אבל כברה היא לתבואה ונפה לקמח וטעם התרת אלו הדברים מפני שאינן מיוחדין לעבירה שאפשר לומר בקש הנפה לתקן בו או להכין בו דבר והריחים לטחון בו רפואות והתנור לבשל בו המטוה ובשביל זה כשתבאר ותאמר שבשביל פירות שביעית היא מבקשת אותם אסור ליתן לה כלום:

ומה שאמר אשת חבר משאלת לאשת עם הארץ אין בזה משום שביעית אבל משום טומאה וטהרה שעם הארץ ואשתו ובניו ובני ביתו בחזקת טומאה ומשנה ראשונה אסור לגרום טומאה לחולין שבא"י והעיקר שבידינו שהאוכלין לא יטמאו אלא אחר הכשר במים או באחד משבעה משקין כמו שיתבאר במקומן וכבר הקדמנו כל זה בפרק שני מדמאי ומפני אלו העיקרים מותר לעזור חברתה עד שתתחיל לשפוך המים ואז תבדיל ממנה שאז תקבל העיסה טומאה. וענין שאמר וכולן לא אמרו אלא מפני דרכי שלום. ר"ל כל מה שנאמר בהלכה זו מהתרת ההשאלה והעזר אפילו במעט וכבר בארנו בפ' שקודם לזה ענין שאמר מחזיקין ידי נכרים בשביעית ושואלין בשלומם:

פרק ו

משנה א

יש מי שקורא אמנם והוא אמנה ויש מי שקורא אמנום. וענין לא נאכל ולא נעבד שאסור לנו עבודת הארץ ההיא ואם תעבד ע"י אחר אסור לאכול ממה שתוציא ושאמר נאכל אבל לא נעבד ר"ל שאינו מותר עבודתה ואם נעבדה יהיה כל הצומח בה נאכל בקדושת שביעית ושאמר נאכל ונעבד שמותרת עבודתה בשביעית והצומח בה יאכל בלא קדושת שביעית אלא כמו שיאכלו פירות כל שנה:

משנה ב

כבר פירשנו בפ"ו מדמאי שסוריא הם הארצות שכבש דוד ובארנו לשם מאי זה טעם לא נתחייבו בהם כל המצות אבל אסור לנו להתעסק בהם בדבר המחובר לארץ בשנה שביעית ואע"פ שהוא מותר לשם כדי שלא יניחו בני אדם ארץ ישראל וישכנו שם והוא מה שאמר בטעם זה כדי שלא יהיו הולכים ומשתקעין שם ודברי ר"ע אמת:

משנה ג

הוריקו. נעשו ירוקין וכל זמן שהם ירוקין כאילו הם מן הפרי עצמו ומותר לאכלן ואם השחיר מה שצמח מהם יהיה כאילו צמח בארץ ויחשבו כפירות שביעית וזה ענין מה שאמר אסורין: ור' חנינא בן אנטיגנוס אומר. שאם נתלשו העלין מהם ונשארו שם ולא נעקרו עם העלין יהיה דינם כדין הצומח בארץ והן כמו פירות שביעית: וכנגד כן במוצאי שביעית מותרין. ר"ל כשיהיו בזמן שיכולין לעקור העלין וישארו הבצלים בעצמן ולא יעקרו מותר לאכול הבצל ההוא במוצאי שביעית שאינו מפירות שביעית ואין הלכה כרבי חנינא בן אנטיגנוס:

משנה ד

משיעשה כיוצא בו. משיצמח כמו המין ההוא:

ובכיר. הוא הממהר לצאת בתחלת מוצאי שביעית:

ואפיל. הוא המתאחר שנשאר מפירות שנה שביעית שעברה והלכה כרבי:

משנה ה

שמן שריפה. הוא שמן תרומה שנטמא ונקרא שמן שריפה שאינו ראוי אלא לשרפה ואין הלכה כר' שמעון:

משנה ו

כל זה מבואר ואין הלכה כרבי שמעון:

פרק ז

משנה א

ענין שאמר כלל גדול כנגד הכלל הנאמר במעשרות שדין שנה שביעית חייב למאכל אדם. ופירוש ממין הצובעין. ממיני הצבעים:

יש לו שביעית ולדמיו שביעית. יתחייב בהן שביעית ואם נמכר יתחייבו דמיו בדינים ההם ועוד יתבאר ענין הביעור לאחר זה וכבר פירשנו שהלוף מין מהבצלים:

הדנדנה. נקרא נענע ובערוך נקרא מינט"א בלע"ז:

ועולשין. הנדבה:

והכרישין. כראתי:

והרגילה. פו"ר קאקל"י בלע"ז נקראת רגלה:

ונץ החלב. מקדונס עשב ידוע אצל הרופאין:

החוחין. קבוץ חוח:

והדרדרין. קבוץ דרדר ואלה מיני קוצים הם:

ספיחי אסטיס. הוא הצבע שצובעים בו תכלת ונקרא כן מפני שיקצרוהו ויצמח והוא לעולם ספיח:

וקוצה. ממיני הצבעונין ויש מי שפירש אותו אלעצפו"ר:

משנה ב

עקרבנין. עשב נקרא עקרביאן והחלבצין והבוכרה עשבים לא נודעו. הפואה ידוע פווה נקראת בלשון ערב ובלע"ז רוי"א. והרכבנא נקראת בק"ס ובלע"ז ברזי"ל ושאמר בזו ההלכה וממין הצובעין אינו מפרש כל מה שנכנס בכלל ההוא אבל הוא תחלת הדבר כפי מה שהוא אומר והוא שאמר בכלל מה שהקדמנו שכל מה שהוא ממין הצובעין ואינו מתקיים בארץ יש לו שביעית וביעור וכן לדמיו ומנה בכללן ספיחי אסטיס וקוצה ואחר כן אמר בכלל השני שכל מה שאינו ראוי לאלו השלשה ולא לאחד מהם לא למאכל אדם ולא לבהמה ולא לצבוע יש לו ולדמיו שביעית ואין לו ולא לדמיו ביעור וזה אם אינו מתקיים בארץ כמו כן מה שאמר בכלל מה שהקדמנו אחר כן הביא בזה הענין משלים ודמיונות וחזר והחל בדבר ואמר יש דברים ממין הצובעין שיש להם ולדמיהן שביעית אין להם ולא לדמיהן ביעור והוא הפואה והרכבנא שהם מתקיימין בארץ ולא ישיגם הפסד וענין אין להם ביעור שלא ימנע מלהתעסק בהם תמיד וליהנות מהם עד שישלימו ואין לשמור בזה שעת ביעור וכן בדמיהן אם נמכרו ואין הלכה כר"מ:

משנה ג

קליפי רמון ידוע והנץ שלו ידוע ונקרא גלאנר והגלעינין הם הגרעינין ואע"פ שדמי שביעית מסתפקין בהם כמו שנבאר אבל אינו מותר לאדם שיעשה ממנו סחורה אלא אם יזדמן לו אבל אם נתכוין לצבוע בשכירות מצבעוני שביעית אינו מותר ואף על פי שלוקח המעות ההם ואוכל אותם בקדושת שביעית:

ומה שאמר ובנו מוכר על ידו הוא שאם יקח הבן ממה שאסף אביו ומכרו אין עליו חובה בזה אבל המעות ההם הם דמי שביעית ועוד נפרש דין דמי שביעית:

משנה ד

הבכור הוא לכהן ואם נמצא בו מום יאכלנו בכל מקום כמשה"כ(דברים ט"ו:כ"א) כי יהיה בו מום ומותר למכרו בין תמים בין בעל מום וכמו שנבאר בתחלת מסכת מעשר שני ואע"פ שמותר למכרו אסור לסחור בו ועוד נפרש דיני הבכור ומומיו במקומו במסכת בכורות:

מי שנתמנה לו. הוא שיתכוין לעד עוף טמא או חיה טמאה בכוונה או בלא כוונה שנזדמנו לו כגון שעברו עליו או יעבור הוא על קן מקניהן והלכה כר"י:

משנה ה

לולב הוא הפרח כבר אמרנו פעמים (לעיל פ"ב מ"ג) שזרדים הם הענפים שיזמרו אותם מן הגפנים ויש מי שיטמין הענפים ההם כשהם לחים ויאכלו:

אלה נקרא בלשון ישמעאל בלוטו. הבטנה פסתאק וקבוצו בטנים. ואטדים מין ממיני הקוצים שצומחין בו גרגרין שחורים קשים כמו אפונים ונאכלים:

מפני שנושרין מאביהן. ר"ל נופלין מהענפים שהם מיוחסים אליהם כיחס האב לבן ומפני זה יהיה ביעור שלהם כשיהיו נובלות מהענפים כמו שיתבאר כשנפרש ענין ביעור:

משנה ו

הוורד הם השושנים האדומים שיש להם ריח טוב ועליהם נאמר שפתותיו שושנים (שה"ש ה):

והכפר נקרא בלשון ערב חנה וכן נאמר (שם א) באשכול הכופר אלחנה היא אשכלות יפות עד מאד ויש מי שיאמר שהכפר הוא גרופל"י:

והקטף אילן אפרסמון הנקראת בלסם:

ולוטוס נקרא בערב שאה בלוט הוא קשטניאס וי"א שהוא נקרא צנובר הוא פינולי"ש והלכה כרבי שמעון:

משנה ז

וורד חדש שכבשו בשמן ישן. הוא שיטמין וורד של שביעית בשמן של ששית הרי הוא מלקט אותו מפני שלא יכנס כח הוורדין וטעמם בשמן שהשמן הוא ישן והוורד חדש אלא אם יניחהו זמן רב:

ישן בחדש הוא לתת וורד של שביעית בשמן של מוצאי שביעית וזה יכניס בו כח הוורד וטעמו מיד ומפני זה חייב לבער השמן אבל החרובין ביין יכנס בו טעם החרובין מיד ומפני זה על שני הדרכים חייב לבער היין:

ושאמר מין במינו כ"ש כגון שיתערב יין של שביעית ביין של ששית ואפילו טפה אחת בכלי גדול הוא חייב לבער וזהו שאמר שביעית אוסרת כל שהוא במינה ושאמר ושלא במינה בנותן טעם כמו הוורד בשמן והחרובין ביין וכן הדין בשאר איסורין שבתורה ולשאר האיסורין כולם רמז באמרו זה הכלל כל שהוא בנותן טעם וכו' ועוד יתבאר זה בסוף ע"ז:

פרק ח

משנה א

אמר הכתוב (ויקרא כ"ה:ו') והיתה שבת הארץ לכם לאכלה. ר"ל הדבר שהיא לכם למאכל אדם בלבד יהיה לאכלה ולא למלוגמא היא מלה מורכבת מלא לוגמא ולוגמא שם צד אחד משני צדדי הפה מבפנים ר"ל לעיסת מאכל שאפשר שילעוס מן החטה או התאנים לעיסה אחת לשום ע"פ מכה או שחין והענין המבורר מכל זה ממה שאמר ולא למלוגמא הוא שלא יעשה מפירות שביעית לא תחבושת ולא רטיות ולא רפואות להקיא ולא שום דבר מכל זה אלא מה שהוא מיוחד למאכל אדם כמו שבארנו:

וכל שאינו מיוחד למאכל אדם עושין ממנו מלוגמא לאדם שנאמר (שם) לכם לאכלה המיוחד לכם הוא שיהיה לכם לאכלה בלבד וזולתו לאכלה ולמלוגמא:

וחומרי אדם הוא שלא יעשה ממנו מלוגמא כמו שלא יעשו מן המיוחד למאכל אדם וחומרי בהמה הוא שיהיו כמו מאכל בהמה שאין בהמה אוכלת אותו אלא כל זמן שהוא נמצא אותו המין בשדה לחיות השדה כמו שיתבאר:

וסיאה נקרא פידרג בלשון ערב ואזוב נקרא צעתר בלשון ערב וקורניס נקרא בערבי האשה ובלעז שדרייי"ה והם עשבים ידועים אצל הרופאים:

משנה ב

אמר הכתוב בענין שנה שביעית (שם) לבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול ואמרו בספרי תהיה אף להדלקת הנר אף לצבוע בו צבע ועוד נבאר דיני תרומה ומעשר שני במקומותיהן בסדר זה:

משנה ג

הוא אומר שהדבר המועט שמותר לאדם למכרו מפירות שביעית כמו שיתבאר אחר זה אסור למכרו על דרך מכירת שאר המכירות בשאר השנים שלא יראה סוחר בפירות שביעית אבל צריך לעשות ענין מעניני הפקר שבפירות שביעית כגון שימכור כפי שיזדמן לו במדה ולא במספר והדמים שהוא לוקח הם דמי שביעית ונתחייב בדין דמי שביעית כמו שיתבאר אחר זה:

וכרישין הוא הכרתי:

וגץ החלב נקרא בל' ערב מחלב וכבר פירשתי שמותם (פ"ז מ"א):

משנה ד

ענין שאמר שכרו מותר ר"ל שאינו דמי שביעית ומה שאמר שכרו אסור שהוא דמי שביעית ודין השכר הוא כדין מוכר פירות שביעית והתמורה בפירות שביעית מותר כגון שיאמר לו קח זה הפרי ותן לי פרי פלוני ולפיכך כשיקח הלחם מן הנחתום ואומר לו אתן לך בו ירקות שדה כשאקבצם מותר אבל אם לקח ממנו לחם בדמים ולא פירש לו שיתן לו בהם ירקות נעשה כחוב עליו ואסור לתת בחובו פירות שביעית:

ואמר פונדיון ואיסר על המנהג הידוע אצלם שהככר בפונדיון והירקות פחות ממה שלוקחין באיסר ואיסר רביע דרכמון ופונדיון חצי דרכמון והדרכמון ט"ז גרעיני שעורים וכבר בארנו אלו השיעורים במה שעבר (פ"ח מ"ה דפאה):

משנה ה

בייר. הוא משקה המי' לבני אדם מן הבור ויקבל שכרו עליו:

ובלן. בעל המרחץ.

וספר. המגלח:

וספן. בעל הספינה והוא אומר שאסור לו לתת שכר אלו מדמי שביעית לפי שלא נתנה אלא לאכילה ולשתיה ולסיכה כמו שבארנו ומותר לו לתת לבעל בור המים להשקותו מפני שנתנה לשתיה כמו שנתבאר:

ולכולן הוא נותן מתנת חנם ואינו עושה חשבון שכרם ואף על פי שיש בדבר ההוא דרך מדרכי גמילות חסד וכבר נתבאר לך שהוא מותר והוא מה שאמר אוכלים פירות שביעית בטובה ושלא בטובה:

משנה ו

מוקצה. שם מקום ששם שוטחין עליו שטוחי התאנים והענבים:

הרבה. ידוע:

ובד הוא שם ליקבים שדורכין בם הזיתים ונקרא בלשון ערב בד:

וקוטב הוא גת קטן לזיתים:

ובודידה שם הבד והיא גת קטנה עד מאד:

עריבה כלי שלשין בו העיסה והכוונה בכל זה כדי לשנות ושלא יתעסק בפירות שביעית כדרך שיתעסק בשאר השנים כמו שנא' (ויקרא כ"ה:ה') ואת ענבי נזיריך לא תבצור וידוע באמת שאינו רוצה בפסוק זה לאסור הבצירה כלל שהרי התיר אכילתן באמרו והיתה שבת הארץ לכם לאכלה (שם) אבל ר"ל כמו שפירש בספרא לא תבצור כנגד הבוצרים ומכאן אמרו תאנים של שביעית אין קוצין אותם במוקצה והלכה כר"ש וכך פסקו ההלכה שהוא מותר לעשות בקוטב:

משנה ז

שלא יביאנו לידי פסול. שאם נפסל בשביל התרומה ישרף הכל מפני שגורם לפירות שביעית שלא יאכלו ואמרו בספרא כי יובל היא קודש מה קודש תופס את דמיו אף שביעית תופסת את דמיה אי מה קודש תופס דמיו ויוצא לחולין אף שביעית תופסת את דמיה ויוצאת לחולין תלמוד לומר תהיה בהויתה תהא הרי היא בקדושתה נמצאת אומר אחרון אחרון נתפש בשביעית והפרי עצמו אסור כיצד לקח בפירות שביעית בשר אלו ואלו מתבערין בשביעית הפירות והבשר לקח בבשר דגים יצא בשר ונתפש דגים וחייב ביעור לפירות ולדגים וזה הוא פירוש אחרון אחרון נתפש והפרי עצמו אסור וזה הדין בעצמו ה"ה דמי שביעית שאמרתי לפרש אותו במקומות מן המסכת הזאת ואין הלכה כר"ש:

משנה ח

כבר נתבאר שהשביעית נתנה לאכילה ולשתיה ולסיכה רוצה לומר לסיכת אדם לא לסיכת עורות וכלים:

וקיני זבים וזבות ויולדות. הם שתי תורים או שני בני יונה שחייבים בהם אלו מחוסרי כפרה:

ושאמר יאכל כנגדו שיוציא ממנו מה שהוא שוה הדבר ההוא ויקנה בו פירות בלבד פירות שביעית ויאכלם בקדושת שביעית:

משנה ט

רבי עקיבא היה תלמיד לרבי אליעזר והיה אומר משמו בזו ההלכה שהוא מיקל וכששמע אותם שהיו אומרים משום רבו שהיה מחמיר בזו ההלכה שתקם ואמר להם אל תאמרו משמו זה שאיני יכול לפרש לכם דעת רבי אליעזר בהלכה זו מרוב שהיה מיקל בה וזהו ענין מה שאמר לא אומר לכם כלומר אי אפשר לי לאומרו והל' כחכמים:

משנה י

גם זה על ענין הראשון ודין פת כותים שהיא אסורה אבל אין לוקין אוכליה מלקות אלא מכת מרדות מדרבנן:

משנה יא

אם מתחשב. כלומר אם אדם חשוב הוא והוא נכבד בעיני עמו שמפני כבודו אפשר לשרוף בכלל העצים מה שאינו עצים כדי להיטיב ריח המרחץ כגון דברים שיש להם ריח טוב והם עריבים לאכול:

פרק ט

משנה א

נבאר עתה עיקר זו המשנה ואחר כך נפרש מליה וממה שתצטרך לדעת שפירות שביעית אסיר להצניע ולגנוז אותם ולסחור בהם כמו שאמרנו ואם מכר מהם כלום אותם המעות יהיו דמי שביעית ואסור להצניעם ולגנוז אותם ולסחור בהם כמו שבארנו אלא לקנות בהם מאכל ויהיה נאכל בקדושת שביעית ואסור לתת דמי שביעית לע"ה מפני שהוא חשוד עליהם שמא יגנזם ולא יקנה בהם מאכל וכשנראה עם הארץ מוכר פירות שביעית אם הפירות ההם מן הדברים שדרך ב"א לעשות מהם גנות ולשמור אותם כגון התאנים והענבים והחטה אסור לקנות ממנו ואפי' בדמים מועטים שהקונה ממנו הוא נותן לו דמי שביעית ואם היו הפירות ההם מן הדברים המופקרים במדברות מותר לקנות ממנו בדמים מועטים ושיעורם מזון ג' סעודות והוא משום כדי חייו וכן אמרו (סוכה פ"ג דף לט.) ואין מוכרים פירות לע"ה יותר ממזון ג' סעודות בד"א בלוקח מן המופקר אבל בלוקח מן השמור אפי' בחצי איסר אסור מפני שהוא שומרם ומצניען שלא כדין ומה שאמר בכאן ונלקחין מכל אדם בשביעית הוא מיוחד בגמ' במזון ג' סעודות בלבד והוא מה שאמר בכדי מן שנו ועוד יתבאר לך שהמעשרות אינם חייבים אלא בנשמר:

ופיגם הוא עשב נקרא פיגם ובלע"ז רודא:
והירבוזין השוטים. הם שיש להם עלים רחבים:
והחלגלוגות. מין ממיני הירק הנקרא בל' ערבי רגלה ובלע"ז בורדולייג"ש עלים שלו גדולים וקנה שלו ארוך והוא הנקרא בלשון ערבי בקלה אלחמקה:
והכוסבר. של הרים הוא זרע גד הררי:
והכרפס. ידוע:
והגרגיר של אפר. הוא גרגיר המדברי ואפר שם המדבר וספיחים הוא מה שיצמח אחר הקציר וכבר פירשנו אותו פעמים (במכילתין פ"ז משנה א' ובכלאים פ"ב מ"ה) וכבר ידעת מה שאסר הכתוב לקצור ספיח הוא מה שאמר בתורה את ספיח קצירך וכבר בארנו שענין לא תקצור כנגד הקוצרים:
ורבי יהודה אומר שספיחי חרדל לא נחשדו עליהם עוברי עברה להביא אותם מן השמור:
ורש"א שהספיחים כולם מותר לקחת אותם על הדרך שאמרנו מכל אדם מפני שהם ספק אם הם מן השמור או מן ההפקר וסוף מה שנוכל לומר אין מוסרין דמי שביעית לעם הארץ כשיתברר לנו שהוא מן השמור אלא ספיחי כרוב שהוא מן השמור על כל פנים שלא ימצאו בהם במדבר:
וחכמים אומרים. שאינו מותר לקנות דבר בספיחים מיד עם הארץ בשום פנים ואין הלכה כרבי יהודה ולא כרבי שמעון:

משנה ב

הביעור. כבר אמרתי פעמים שאפרש אותו בזו המסכת והנני מבאר אותו והוא מה שאמר הכתוב (ויקרא כ"ה:ז'-ח') ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול ואמרינן בספרא ומה חיה שאינה ברשותו אוכלת בהמה שברשותו אינו דין שתאכל אלא כל זמן שחיה אוכלת מן השדה תאכיל לבהמתך מן הבית למדנו מזה שאם יקבץ מין ממיני פירות או זרעונים והביאו אל ביתו יוכל לאכול מאותו המין כל זמן שימצא באילנות או בארץ וכשפסק המין ההוא מן השדה נתחייב להסיר מה שיש ממנו ברשותו בבית וזהו ביעור הנזכר בשביעית כגון שאם אסף תאנים ושטחם ויבשם ואכל מהם אין לו להחמיר באכילתן כל השנה השביעית כולה אבל יאכל כל זמן שהתאנים הלחים נמצאים באילנות וכשיפסקו ונבלו ולא נמצא מהם אלא היבשים יסיר כל מה שיש ברשותו מן התאנים היבשים או שיאכלם כולם אם יכול או ישרפם או יזרקם לים וזהו ענין ביעור וכן יש לו לעשות בדמי כל דבר שהקדמנו שיש לדמיהן ביעור ואחרי

שנתבאר זה העיקר אמר שארץ ישראל נחלקת לשלשה חלקים וכל חלק מאלו השלשה נחלק לג' חלקים לענין בעור והגבילם ואמר שהגליל נחלק לג' חלקים גליל העליון וגליל התחתון והעמק והוא תחום טבריא וארץ יהודה כמו כן נחלקת לג' חלקים ההר והשפלה והעמק ועבר הירדן נחלק לג' חלקים שפלת לוד והר שפלה של לוד ומבית חורון עד הים וכשיהיה לאדם צמוקים מפירות גליל יאכל מן הצמוקים ההם כ"ז שהענבים מצויין בכל הגליל כמו שיתבאר אחר זה: וענין שאמר ושפלת לוד כשפלת הדרום ר"ל שדין שפלת לוד כדין שפלת הדרום ואוכל מפירות של שפלת לוד כ"ז שהמין ההוא נמצא בשפלת הדרום ואוכל מפירות הר שפלת לוד כ"ז שימצא כמותם בהר המלך והוא הר הגדול רב הפירות מכל הרי ישראל:

ובית חורון עד הים מדינה אחת. ר"ל שיאכל מפירות איזה מקום שירצה כל זמן שימצא כמותה איזה מקום שיהיה מן הגבול ההוא:

משנה ג

לפי שאמר כאשר הקדמנו שלש ארצות לבעור ואמר אח"כ של שלש שלש שאל השואל ואמר מה תועלת יש לזה החלוק שחלקם שלש אחר שהם ט' ארצות כמו שאמר והשיב ואמר שהתועלת שיהו אוכלין בכל אחת ואחת עד שיכלה האחרון שבה והדמיון לזה כגון שיהו לו פירות גליל העליון יאכל מהם כ"ז שהמין ההוא נמצא בגליל העליון או בתחתון או בעמק ואם פסקו הפירות ההם מב' גבולי ארץ הגליל ועודם בגליל הג' יש לו לאכול ממה שיש ברשותו עד שיפסוק האחרון ושאמר לענין של שלש שלש אינו לענין תוספת דין מן הדינים אבל הוא מכלל ההגבלות שנתן להם:

וכל הארצות כאחת לזיתים ולתמרים. הוא שיאכל מן הזיתים או מן השמן שיש אצלו כ"ז שיש זיתים נמצאים באיזו ארץ שתהיה מא"י וכן התמרים ואין הלכה כר"ש:

משנה ד

אוכלין על המופקר אבל לא על השמור. ר"ל שיאכל כ"ז שימצא המין ההוא בשדה במופקר אבל אם פסק מן המופקר ונותר בבתים או בגנים לא יאכל אבל הוא חייב לבער והטעם מה שאמרנו הוא משה"כ (ויקרא כ"ה:ז') ולחיה אשר בארצך החיה תאכל מן המופקר:

וטפיחים. קבוץ טפיח והם הגרגרים הקשים ממיני התבואה והקטניות שאינם נזרעים אבל צומחין מכח הארץ וישארו בארץ ימים רבים לרוב יבישותם וחוזקתם והם בשאר המינים וכגון הקרטומאן ממין השעורים ששמו טופח כמו שאמרנו פעמים (פ"ה מ"ג ופ"א מ"א דכלאים) ודופרא המין השני ופירושו שיש מין האילנות שעושה פרי ב' פעמים

בשנה וכבר אמרנו בדמאי (פ"א מ"א) ובארנו שהיא מלה מורכבת דו פרי ואם פסק מן התאנים הלחים ונשאר ממנו מה שצמח בפעם השני יאכל המין שיש אצלו כ"ז שזה הפרי הב' נמצא:

וסתוניות. פירות הסתיו נקראות ע"ש הסתיו ואין הלכה כר' יהודה ולא כר' יוסי:

משנה ה

מה שאמר כל ירק א' לביעור ר"ל שהוא מותר לאכול מאיזה מין שירצה ממיני הירקות כל זמן שימצא במדברות ירק מהמין שיש אצלו או מזולתו מהמינים שכל הירקות לענין הביעור מין אחד הם:

ורגילה. היא עשב חלגלוגות ויש בו לחות הרבה ובשביל זה תעמוד ימים רבים ואם פסקה ממקום אחד נמצאת באחר שהיה יותר לח ממנו ואף על פי שאין אנו רואים אותה היא במקום נסתרות מן הארץ שכן דרך גדילתה וכשהם רואין שיבש עשב בבקעת בית נטופה יודעין שכבר יבשה בכל מקום ולא נשאר ממנה כלום מפני שזו הארץ לחה מאד ובשביל זה נקראת בית נטופה שהיא הארץ רבת הלחות ועשב ההוא עומד ימים רבים על הארץ והיא הסגריות והיו ידועות במקום ההוא אבל אנו אין אנחנו יודעין אותה ואין הלכה כרבי שמעון והלכה כר"ג ולא מטעם שנאמר בכאן הלכה כדבריו אלא מטעם שהוא על דעת רבי והגמ' פסק הלכה כרבי מחבירו:

משנה ו

אוסף העשבים הלחים נקרא מלקט ואוסף היבשים נקרא מגבב תרגום לקוששו קש לגבבא גילי (שמות ה':י"ב):

ומתוק הוא חנטלא וכבר פירשנוהו (פ"ג מ"א דמכילתין):

ורביעה שניה כבר נתבאר בסוף פאה שזמנה בשנה המבכרה בז' במרחשון בשנה הבינונית בג' ועשרים במרחשון ובשנה המתאחרת בר"ח כסליו וזה בא"י ואין הלכה כר"ע: ועניין עד שישורו נבלעת הנו"ן בשי"ן וע"כ נדגשת השי"ן ועקרו להיות עד שינשרו מאביהן רוצה לומר עד שיבלו כמו שבארנו בפרק שביעי (משנה ה):

משנה ז

מודר הנאה. הוא אשר יתחייב עצמו בנדר שלא יקבל תועלת מחברו או מאנשי מדינה ועוד נבאר דיניהם במקומן: וענין מה שאמר עד אימתי עניים נכנסין לפרדסות ר"ל לאסוף הלקט והפרט והעוללות בשאר השנים כמו שנתבאר בסוף פאה וכן נכנסין לגנות במוצאי שביעית עד שתרד רביעה שניה מפני שנשארו בה מותרות פירות שביעית

וכשתרד רביעה שניה של מוצאי שביעית אז יהיה מותר ליהנות בתבן ובקש של מוצאי שביעית:

משנה ח

כל הענין הזה מבואר והלכה כרבי יוסי:

משנה ט

אלו הפירות הנאמרות בכאן הם פירות של היתר ר"ל שנקבצו כפי מה שראוי ור' אליעזר דעתו כדעת בית שמאי אע"פ שהוא מתלמידי בית הלל וכן נודע מכל דבריו בגמ' וכן אמרו רבי אליעזר שמותי הוא וכבר הקדמנו לך שבית שמאי אומרים אין אוכלין פירות שביעית בטובה ורבי אליעזר אומר שאם נפלו לו בירושה או נתנו אותם לו במתנה לא יתייחד לבדו באכילתן מפני שיהיה אוכל בטובה אבל חולקים אותן עליו ועל חברו ואמרו לו חכמים אבל לדעתך שאתה סובר שהוא חוטא מפני שלקח פירות שביעית במתנה אין בו הדין כן מפני שהוא חוטא נשכר ר"ל הרויח מפני שאכל אותם על כל בני האדם והעיקר בידינו שאין החוטא נשכר אבל ימכרו אותם לו ויתן דמיהם עד סוף פרוטה ויחלק אותם הדמים על כל בני אדם וכבר הקדמנו לך שאוכל פירות שביעית בטובה ושלא בטובה ואין הלכה כר' אליעזר ובשביל שהיו פירות שביעית פטורין מן המעשרות שמא יעלה על דעתנו שהיא פטורה מן החלה ובא ללמדנו שהיא חייבת בחלה כמו שאה"כ (במדבר ט"ו:כ') ראשית עריסותיכם איזו עיסה שתהיה ועוד יתבאר לך במס' חלה שהאוכל מעיסה שלא הורמה חלתה חייב מיתה וסוף מה שאודיעך בכאן שדין עיסת שביעית כדין שאר העיסות אע"פ שהיא מן ההפקר:

פרק י

משנה א

שלא בשטר הוא שטר שלא יהיה בו אחריות נכסים ובשטר הוא שיהיה בו באור אחריות נכסים ויהיה משמטת ואף על פי שהוא כמו שמשכן אצלו קרקעות בממון ההוא:

והקפת החנות. היא האמנה במקח ובממכר שבין בני אדם ובעלי החנויות שיוציא עליו כל מה שצריך וכשיקבץ סך ממון עליו יפרעהו וזה הנקבץ לא יהיה נשמט בשנה שביעית מפני שאינו על דרך חוב ולא מכר לו בעל החנות על מנת שיהיה חוב אבל מכר לו מעט מעט עד שנתקבץ לו הכל ויתן לו ממונו:

ודברי רבי יהודה הראשון הראשון משמט הוא כשיקנה בעל החנות פעם אחר פעם סוף דברינו שלא יהיה נשמט בשנה שביעית מה שיש אצלו מן ההקפה האחרונה וכל מה שקדמוהו מן ההקפות הם חוב כשאר החובות ויהיה נשמט בשנה שביעית:
ומלאכה שפוסקת בשביעית כגון החריש והקציר וזמיר האילנות והנטיעות וא"ר יוסי שאם יהיה לשכיר אצלו שכירות בחרישה שחרש או בקצירה שקצר ישמט כל השכירות ההוא מפני שנעשה חוב מפני שהוא פוסק מהמלאכה ההיא בשעת השמטת החוב ואין הלכה כרבי יהודה ולא כר' יוסי:

משנה ב

אם היה החדש מעובר. ר"ל חדש אלול אם היה ל' יום ונעשה היום שחשב שהוא ראש השנה היום האחרון מאלול ונמצא כשמכר מכר בחוב קודם שנת השמטה שהוא לא חלק אותה אלא ע"מ שימתין בדמיה שהיום ההוא יום טוב חשוב ואי אפשר למכור בו מכירה גמורה בפריעת דמים ובאה השמטה אחר זה ונשמט החוב ואם נתברר שהיום ההוא יום ראש השנה לא נשמט חובו מפני שלא נעשה חובו בשנה שביעית:
וכן הקנסות שחייב הכתוב לאונס ולמפתה ולמוציא שם רע אינם כשאר חובות אבל הם חיובים שהאיש נתחייב בהן והאיש ההוא לא יהיה פטור עד שיפרעם:
וכל מעשה ב"ד נתבאר בגמרא שזהו פסקי הדיינים והוא שיאמר הדיין איש פלוני אתה חייב ליתן לזה כך וכך ואותו הממון לא יהיה נשמט שאחר שצוהו הדיין לתת כולו נכנס ברשות בעליו ואינו חוב והעיקר אצלנו בעל חוב קונה משכון לפיכך כשילוה אותו על המשכון יהיה כאילו הקנהו המשכון בממון ההוא שהלוהו לזמן ידוע ואינו נשמט ומוסר שטרותיו לבית דין לא יהיה נשמט חובו שהכתוב אמר ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ידך (דברים ט"ו:ג') וזה כבר נתן יד בית דין כידו בתביעת זה הממון ונסתלק הוא מלתבוע אותו הממון והניח הדבר עליהם ונעשה לבית דין זה החוב אצל אחיו:

משנה ג

פרוזבול. שם מורכב משמות הכתיבה ופירושו בלשונם תקון הענין וכבר הקשו על זה המעשה שעשה הלל ואמרו בגמרא מי איכא מידי דמדאורייתא משמט שביעית ומתקן הלל דלא תשמט ובארנו שתקנת הלל היא בשביעית בזמן הזה שהיא מדרבנן והוא מה שאמר הכתוב וזה דבר השמטה שמוט כל בעל משה ידו ואמרו בשתי שמטות הכתוב מדבר אחת שמטת קרקע ואחת שמטת כספים בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים בזמן שאי אתה משמט קרקע אי אתה משמט כספים והתקינו רבנן דתשמט זכר לשביעית ונעשה שביעית בזמן הזה דרבנן א"כ כבר התבאר לך שהשמטת כספים

אנו חייבים בזמן הזה מדרבנן ודע שהוא כולל כל מקום וכל זמן ר"ל השמטת מלוה בשביעית מדרבנן ועל ענין זה יש לך לדון ואין להתרשל כשיבקש הנתבע זה הדבר או שיהיה יורש שהעיקר אצלנו טוענים ליורש ויש לך לדון בו שהחוב נשמט אפילו לא יבקש הוא זה הדבר:

משנה ד

מוסר אני לכם. אני מעיד אתכם על כך וכך ואמרו והדיינים חותמין מלמטה או העדים ללמדך שהוא מותר בדבר זה להיות הדיין עד והעד דיין וכן עיקר אצלנו שבדרבנן עד נעשה דיין וכבר התבאר שהפרוזבול הוא מדרבנן:

משנה ה

פרוזבול המוקדם. הוא שיכתוב הפרוזבול תחלה ואחר כן ילוה לו הממון:

והמאוחר. שילוה הממון תחלה ונעשה חוב ואחר כן כתב פרוזבול והוא פסול מפני שנעשה חוב ונתחייב בדיני חובות שיהיה נשמט בשביעית אבל דברי רשב"ג (בתוספתא פ"ח) שטתו ידוע ומפורסם בגמרא עד שפירש ואמר מן התנאים של פרוזבול שתהיה ההלואה קודמת אחר כן תהיה הכתיבה והוא מה שאמר רבן שמעון בן גמליאל אומר כל מלוה של אחר פרוזבול אינו משמט (ואיני יודע היאך נפלה הטעות הגדולה הזאת והיאך הביא ראיה מדבר שסותר דבריו ודברי רשב"ג מבואר על מה שאמר המשנה כי כשיהיה מוקדם הפרוזבול קודם לכן והמלוה מאוחרת אינו משמט ויהיה הפרוזבול מועיל): וענין שטרי חוב המוקדמים פסולים כמו שאמר כאן כגון שלוה ראובן משמעון ממון וכתב לו שטר אחר כן החזיר ראובן לשמעון ממונו שהלוהו וכתב לו שמעון מחילה ונשאר השטר בידו או הניחו אצלו ראובן על דרך פקדון ואמונה נאמר שהשטר ההוא נמחל שעבודו ונעשה חספא בעלמא כשפרע חובו לבעל השטר ואחר כן לוה ראובן משמעון ממון שני ואמר לו ראובן אל תצריכני לכתיבת שטר אחר שהשטר הראשון שהיה לך עלי יהיה בידך אחרי שסך הממון אחד שהשטר ההוא הוא מוקדם מפני שהיה זמן כתיבתו קודם לקיחת ממון השני ונעשה פסול לעיקר שיש אצלנו שכל מי שהוציא שטר חוב יוכל להוציא מידי הלקוחות כל קרקע שקנה מן הלוה אחר זמן כתיבת השטר והוא בשטר זה אם נשים אותו השטר כשר יוציא מה שנמכר אחר זמן כתיבתו וקודם לקיחת ממון השני שלקח ראובן והוא אין לו רשות להוציא אלא מה שלקח מראובן אחרי שלקח (המלוה) ממנו ממונו ואתי למטרף לקוחות שלא כדין ואמרנו בו שהוא פסול לא יטרוף בו לעולם ולא נאמר שיטרוף בו מזמן אחרון גזרה שמא יטרוף מזמן ראשון ואמרו מאוחרין כשרין מבואר והוא שיקח המלוה ויכתוב השטר אחרי כן וזה קיים ונכון שהוא תועלת לקוחות

מן המלוה מפני שאינו טורף אלא מזמן השטר זהו פירוש מוקדמין ומאוחרין ויש לך להתבונן בו מפני שרבים כשלו בו וחשבו שכל מי שיכתוב שטר חוב מזמן ואחר כך לקח הממון ההוא בשטר לאחר זמן ארוך שזהו שטרי חוב מוקדמים וזה אינו אמת והתבאר בטולו מן הגמ' שכל זמן שיהיה שטר בקנין טורף משעת כתיבה ואע"פ שנתן הממון אח"כ ועוד כשיהיה עומד בניסן ונכתב זמן השטר מאדר ועברו העדים והעידו בו יהיה כמו כן נקרא שטר מוקדם וצריך לדעת שראובן כשיטעון על שמעון שיש לו אצלו ממון והוציא שטר בסך הממון אשר זכר ואמר שמעון שלהד"מ ואמר אין לו אצלי כלום והשטר ההוא היה בידו בנאמנות והודה ראובן ששטר מוקדם הוא על הדרך אשר זכרנו יהיה הדין שישבע שמעון שבועת היסת שאין לראובן אצלו כלום ולא נאמר כאן מגו דיכול למימר שטר מאוחר הוא ואמר מוקדם ויש לו אצלו החוב שאין לנו לומר מגו אלא לפטור האדם מחוב לא שיגבה מאחרים בטענתו כשיזדמן לטעון מגו כמו שנזדמנה בזה הדין אשר זכרנו וזה עיקר אמת ומועיל ויש לך להבין אותו:

וכבר התבאר שענין פרוזבול הוא חוזר למי שיתן הממון ללוקח ובשביל זה חמשה לווין מאחד אינו כותב אלא פרוזבול א':

משנה ו

כל שהוא אמרו בגמרא אפילו קלח של כרוב:

ממושכנת. ואע"פ שהיא משכנתא דסוריא שמנהגם לתת לו (לוקח) המשכונא (ממון יחד) ויאכל פירות עד זמן ידוע שיסכימו עליו ואז תחזור המשכונא לממשכן ולא יפרע כלום וכן היה כותב לו במשלם שניא אלין תיפוק ארעא דא בלא כסף שאין לו בה רשות עד ישלם הממון:

והאפטרופסין הם הממונים על היתומים שמנה אותם האב או בית דין ועוד נבאר דיניהם במקומם:

רבי חוצפית איני רואה חולק עליו:

משנה ז

כוורת. היא הכלי שיאספו בה הדבורים ויעשו בו דבש:

ומה שאמר הרי היא כקרקע לענין קנייתה בכסף ובשטר ובחזקה כמו שהודענו קצת הענין הזה בפאה (פרק ג' מ"ו) ושיקנה מטלטלין על גבה ושאר דיני קרקעות:

והרודה ממנה בשבת. מי שירדה הדבש ממנה שהוא לדעתו כמו שיתלוש צמח מן הארץ ואסמכתא בזה ויטבול אותה ביערת הדבש (ש"א יד) אמר כמו שכורת עץ מן היער שחייב כן מי שירדה הדבש בשבת חייב סקילה:

והעיקר אצלנו שקרקע המחובר לא יטמא בענין מעניני הטומאה כמו שיתבאר במקומו:
ושאמרו חכמים פטור ר"ל פטור ממיתה וחייב מלקות על כל פנים ואין הלכה כר"א:

משנה ח

הראיה ממה שאמר דבר כלומר מאחר שהוציא הדבר מפיו התירו וכל הענין הזה מבואר:

משנה ט

כשנתגייר הגר ובניו לא יירשם ולא יירשו אותו שהירושה היא בקורבה שתהיה בישראל כגון שנולד לו בן אחר הגרות והעיקר בידינו שהגר כשימות ואין לו יורשים כל הקודם בנכסיו זכה וענין שאמר לא יחזיר ר"ל שלא נתחייב מן הדין להחזיר לבניו מפני שזכה בו:
ואם החזיר רוח חכמים נוחה ממנו ענינו שהחכמים אוהבים אותו על זה וישר בעיניהם מה שעשה אם היתה לידת הבנים בקדושה והנולדים כשהיה עכו"ם אין רוח חכמים נוחה מכל מי שיחזור אליהם:
וכל המטלטלים נקנים במשיכה וכל זמן שלא ימשוך יכול כל אחד מהם לחזור באותה סחורה ואפילו אחר נתינת הממון ועוד יתבאר זה במקומו.
אבל כל המקיים דברו ויחייב עצמו להיות משאו ומתנו באמונה ולא יחזור בו ואף על פי שאין שם משיכה רוח חכמים נוחה הימנו ואמרו ע"ה (ב"מ פ"ד דף מט) איפת צדק והין צדק הין שלך יהיה צדק ר"ל כשתדבר דבר השלימהו לטוב: